

ארוכה הדרך לשוויון, או זהות ומשפחתיות בצל העבדות:

קריאה צמודה בסיפורו של ויליאם פוקנר "רד, משה"

מאת: ד"ר שלמה הרציג

קראו, העירו ושיפרו: הגר אור, אבי כץ וד"ר פנינה שירב

סיפורו של הסופר האמריקאי המהולל, חתן פרס נובל לספרות, ויליאם פוקנר, "רד, משה"¹ ראה אור לראשונה בינואר 1941. בעברית התפרסם הסיפור בקובץ **רד משה וסיפורים אחרים** בהוצאת עם עובד בשנת 2002 בתרגומו של אמציה פורת.² למעשה, מדובר בקובץ שהסיפורים בו מהווים מעין רומן המשחזר את קורותיה של משפחה אחת, על חלקיה ה'לבנים' וה'שחורים' בדרום ארה"ב במשך למעלה ממאה שנה. על פי הכיתוב בגב הספר: "הסיפורים שבספר אינם אלא פרקים במסכת אחת, שמובאים בסדר לא כרונולוגי במתכוון, וכך הם מאירים זה את זה מכמה זוויות ראייה ופרספקטיבות, ומגוללים את קורותיה של משפחה ונחלת קרקע אחת, במשך יותר ממאה שנים, עד שלהי שנות השלושים של המאה העשרים. בעט אמן שמתנווד בין הקומי לטראגי, מספר **ויליאם פוקנר**.... על בני אדם לבנים ושחורים, ועל הסבכים והעיוותים שהניחה תקופת העבדות בהווי החיים ובנפשות פנימה. בתוך כך נגלה גם פוקנר הצייר והמשורר של הנופים, המתאר מה עושה לאדם ארץ יער פראית, ומה האדם מעולל לה."

הסיפור "רד, משה" הוא האחרון והקצר בקובץ, אך, קרוב לוודאי, גם ה'חזק' והעצמתי ביותר מבין סיפוריו. עלילתו של "רד, משה" מתרחשת בשלהי שנות השלושים של המאה העשרים, והיא מינורית למדי. עיקרה הוא סיפור החזרתו 'הביתה' של צעיר שחור, ששמותיו מתגוונים במהלך עלילת הסיפור, ואשר גודל על ידי סבתו מולי וורשם בושם בחוותו של קרוטרס אדמונדס הממוקמת שבעה עשר מיל מג'פרסון, בירת מדינת מיסיסיפי שבדרום ארה"ב. אותו "כושי"³ (כך מכונים השחורים ברומן) נדון למוות בשיקגו על רצח שוטר לבן, כשבע שנים לאחר שגורש מחוותו של אדמונדס בעוון פריצה למחסן חקלאי של בעל החווה. בהווה הסיפורי דואגים פרקליט המחוז גאוין סטיבנס ועורך העיתון המקומי וילמות בסיוע חברתה הזקנה של מולי, מיס וורשם, לממן לצעיר הכושי לווייה מכובדת בשולי העיר ג'פרסון.

עיקר כוחו ומשמעותו של הסיפור בדרכי ההתמודדות של מחברו עם הצל הענק של העבדות והשפעתו על הפרט, המשפחה והחברה האמריקאית כולה, וזאת דווקא במקום ובזמן שהגזענות איננה בולטת כבתקופת העבדות. נהפוך הוא, על פניו, האנשים הלבנים גיבורי הסיפור, סטיבנס ווילמות - וגם בעל החווה אדמונדס, שאיננו חשוד בגילויי עוינות כלפי עובדיו השחורים - הם נאורים, צודקים והגונים מאין כמותם, לפחות מנקודת המבט ה'לבנה' בה הם רואים את הדברים.

¹ הסיפור "רד, משה" הוא חלק מתכנית הלימודים של ה-30% הגברה בנושא 'המשפחה בראי הספרות' הנובלה "הדוב" והסיפור "הראשונים" מתוך הקובץ דלעיל ראו אור בנפרד בהוצאת "דביר" בשנת 1973 (בתרגומו של אמציה פורת).

² למען הדיוק, יצוין כי בדמו של ה'כושי' זורם גם שמץ דם לבן, שמקורו במנהגם של בעלי האחוזות הלבנים, בתקופת העבדות, לשכב עם שפחותיהם, גם אלה הנשואות, ולעיתים לעבר אותן. וראו פרטים אודות אבי השושלת ה'לבנה' סבא קרוטרס מקסלין ושפחתו השחורה שסמואל וורשם הוא מצאצאיהם (עמ' 104 בספר).

מבנה עלילת הסיפור הוא אמנם ליניארי למדי, אך כדרכו האופיינית של סיפור פוקנרי-מודרניסטי הוא מבוסס על טכניקת ה'הראיה' (showing) יותר מאשר על דרך 'הגדה' (telling). הסיפור נפתח ללא כל הקדמה בסצנה שולית כביכול ואנטי-דרמטית ה'מפרקת' למרכיבים חיצוניים של פנים ולבוש את דמותו של צעיר שחור המצוי בתא הפלדה של הנדונים למוות במדינת אילינוי שבמרכז ארה"ב. הפתיחה בכללותה משחזרת דו-שיח ביורוקרטי יובשני בין אותו כושי מגונדר באופן מוגזם, שנדון למוות על רצח שוטר לבן, לבין פקיד צעיר במרשם האוכלוסין האמריקאי, שתפקידו לרשום מפי הנדון למוות את פרטיו האישיים. בפני הפקיד הצעיר הלבן (רשם התושבים) מזדהה השחור כ"סמיואל ורשם בושם" ומוסיף: "בן עשרים ושש. נולד באזור הכפר ליד ג'פרסון, מיסיסיפי. אין משפחה. אין..." (עמ' 351) אלא שכאן קוטע אותו איש מרשם התושבים ואומר: "רגע, זה לא השם שנשפ... שהיה לך כשגרת בשיקגו." (שם). נראה כי הצעיר השחור שבתא הנדונים למוות חוזר לשם ילדותו שניתן לו על ידי סבתו (עמ' 358). שם זה ניתן לו כמחווה לאביה של חברתה הלבנה של מולי, מיס ורשם, בה נפגוש בהמשך עלילת הסיפור. לענייננו, דומה כי כבר בשלב מוקדם זה של הסיפור, באמצעות הדיאלוג בין ה'כושי' חסר המשפחה, לבין איש הביורוקרטיה הלבנה, נרמזות בו שתי מגמות אידאיות מרכזיות: **משבר הזהות ומשבר המשפחתיות בחברה ה'כושית' בדרום, ולמעשה בחברה האמריקאית כולה**. אגב, חלק מן השחיקה הנפשית של אותו סמיואל ורשם בושם היא אדישותו הכמעט מוחלטת למה שיהיה מרכזי כל כך בעיני סבתו ובעיני בני הדור המבוגר, בהמשך הסיפור - **השיבה הביתה** ("מה יהיה אכפת לי אז" הוא אומר בהתייחסותו לגורלו לאחר מותו, בעמ' 352)

הטקסט בפרולוג של "רד, משה" נמסר כביכול מנקודת מבט ניטראלית ומתמקד כאמור בחיצוניותו ההדורה של הכושי הצעיר, התמקדות המעניקה נפח של אמביוולנטיות רבה ביחס לדמותו של המתעשר הצעיר, וזאת באמצעות חזרות מרובות על התיבה 'יותר מדי' ("העיניים כבר ראו יותר מדי"... הבגדים ש"שולם בעדם מחיר גבוה מדי והם מונחים מרווחים מדי, בקפלולים רבים מדי", עמ' 351). כל אלו – וכמובן, היותו של הכושי עבריין מועד ורוצח - חותרים תחת אשליית ההשתלבות של האדם השחור בחברה הבורגנית הלבנה (או ב"חלום האמריקאי"), מה גם שבסיום הפרק נחרכת אשליה זו בתער חד: "הרושם הלך לו אפוא. השומר נעל שוב את דלת הפלדה. והאחר שכב על מיטת הפלדה ועישן עד שלאחר זמן מה נכנסו והתכו את המכנסיים היקרים וגילחו את התספורת היקרה והוציאו אותו מן התא." (עמ' 352).

יתר על כן, שום דבר איננו 'טבעי' ואותנטי בדמותו של הצעיר הכושי, לא עיניו החתומות, לא שערו החלק באופן מלאכותי, לא לבושו המלוקק כמו בפרסומות, ואפילו לא קולו "שיכול להיות כל קול תחת השמש רק לא קולו של איש הדרום ואף לא קולו של כושי" (עמ' 351). אפילו זהותו השתנתה יחד עם שמו כדבריו: "בחור אחר הרג את השוטר (שם). זאת ועוד, במהלך הדיאלוג עם איש מרשם התושבים לאורך כל הסצנה, הוא, הכושי, מכונה 'האחר' (עמ' 351; 352) ודוק, אין מדובר בכינוי גוף סתמי בלבד, אלא, לפחות במובלע, בסטאטוס חברתי וערכי, כפי שהוא נתפס בעיני ההגמוניה ה'לבנה'.

בסצנה הבאה בסיפור אנו נמצאים בג'פרסון במשרדו של פרקליט המחוז גאווין סטיבנס, שאיננו רק איש מסור לתפקידו "שמשרדו הוא תחביבו, אף על פי שעליו פרנסתו ומחייתו" (עמ' 352), אלא שהוא אינטלקטואל אמתי, דוקטור לפילוסופיה מטעם אוניברסיטת היידלברג היוקרתית, שבצד עיסוקו המקצועי הוא מתרגם כבר עשרים ושתיים שנה את התנ"ך בחזרה ליוונית קלאסית (אירוניה?). במשרדו של סטיבנס, כנרמז, איש פתוח ונאור וממש לא גזען, פוגשת החשיבה הלוגית-רציונלית שלו כעורך-דין וותיק ומוערך באינטואיציה הנשית של הזקנה הכושית שנכנסה למשרדו, דודה מולי, שבאה לתבוע מן 'החוק', כלשונה, סיוע באיתור נכדה (בן בתה) הנעלם מזה כשש-שבע שנים. וכך היא מתוארת: "זקנה כושית קטנה שפניה הצמוקות זקנות להפליא תחת מטפחת לבנה וכובע קש שחור שהיה מתאים לראשו של ילד" (עמ' 353). הן כינויה 'דודה', בפי סטיבנס, והן דימויה לילד הם חלק משיח האדונים הלבן האופייני בדרום ארה"ב ביחס ל"כושים". במהלך השיחה ביניהם עורך הדין גאווין סטיבנס מפעיל את כלי עבודתו ההגיוניים כל כך: "אם את לא יודעת איפה הנכד שלך, מניין לך שהוא בצרה? את רוצה לומר שמר אדמונדס סירב לעזור לך למצוא אותו?" (שם)⁴ בנוסף, גם אם כולו אמפתיה והבנה למצוקתה של הכושית הזקנה, בולטת אי יכולתו להשתחרר מן הפטרנליזם ביחסו אליה המובנה בשפה ובמבט ה'לבנים'. מגמה זו תבלוט עוד יותר בהמשך עלילת הסיפור, כאשר הוא ינסה למנוע ממנה את האמת אודות גורלו של נכדה.

יתר על כן, הדיאלוג בין גאווין סטיבנס ובין מיס וורשם הוא, במידה רבה, דו-שיח של חרשים. "באתי למצוא את הילד שלי" היא מכריזה ואחר כך מתחילה לשיר: "רות אדמונדס מכר את בנימין בני. מכר אותו במצרים. הוא בידיים של פרעה..." (עמ' 353) דבריה של הזקנה מוזרים מאד, שכן היא באה לשאול אודות גורל נכדה, שהוא אותו "כושי", סמיואל וורשם בושם, שפגשנו בפתיחת הסיפור, והיא זו שגידלה אותו בשני העשורים הראשונים לחייו, לאחר שאמו נפטרה בלידה ואביו נטש אותו. ואכן, מניין לה באמת שהוא בצרה? מדוע היא קוראת לו בנימין, ומה פשר טענתה המוזרה שרות אדמונדס מכר אותו במצרים, והוא בידיים של פרעה? אגב, אותם דברים משונים יחזרו מפיה גם מאוחר יותר בביתו של אחיה הם וורשם בעת שסטיבנס יגיע לשם לביקור תנחומים. מפיה של הזקנה ואחיה ואשתו של אחיה, תישמע אותה קינה 'מנותקת', כביכול, מן המציאות הראלית.

מה שסטיבנס איננו מבין, למרות השכלתו הנרחבת, הוא שלא מדובר בהזיה של זקנה שדעתה השתבשה עליה, אלא באישה "כושית" שבצד חרדתה לגורל נכדה, היא חיה שוב ושוב את טראומת העבדות של השחורים בדרום ארה"ב. היא מדברת בשפה ובמושגים **מיתיים-ארכיטיפיים**, שמייצגים את הטראומה הקולקטיבית של השחורים באמריקה. למעשה, הולכים דבריה אחרנית עד לתקופת המקרא, ועד לסיפורו של יוסף ואחיו, כאשר יוסף טמן מלכודת **לאחיו שמכרו אותו לעבד** במצרים. כמסופר, יוסף אילץ את אחיו להביא עמם למצרים את אחיהם הצעיר בנימין (**בראשית**, מ"ג), ולאחר הטמנת גביע באמתחתו של

⁴ על פי המסופר בשלבים קודמים של עלילת הספר (עמ' 100) הזקנה הכושית מולי הייתה זו שילדה את רות אדמונדס והיא אף שימשה לו כאם.

בנימין הכריז, שמי שהגביע יימצא בכליו יהפוך לעבדו. מוטיב העבדות אפוא הוא שמפעיל כאן לא רק את עלילת הסיפור המקראי, אלא שהוא עומד ביסוד ההתרחשויות בעבר ובהווה הסיפורי ב"רד, משה".
 אכן, סטיבנס מתנהל בדבריו ובמעשיו כאדם נאור ועושה ככל יכולתו, בכסף ובמאמץ כן, לסייע לזקנה להשיב את נכדה המת הביתה - גם אם איננו מבין את עומק המשמעות הרגשית של השיבה 'הביתה' עבור מולי וגם עבור חברתה הלבנה מיס וורשם - ואף לערוך לו לוויה הגונה, אבל אין הוא יכול לראות מעבר לקצה אפו. הוא יודע שהצעיר הכושי ירה בשוטר, ולכן גזר דינו מוצדק בהחלט, מה גם שהיה לו עורך דין מעולה והמשפט היה הוגן, כך בכל אופן הוא טוען בפני מיס וורשם הזקנה, 'אחותה' הלבנה של מולי (עמ' 356), אבל אין לו שמץ של הבנה בנבכי התת-מודע של הכוחות ההיסטוריים הפועלים מאחורי הקלעים, אותם כוחות המיתיים המניעים את המציאות מפרקת המשפחות השחורות והלבנות, כאחת.

חמש-שש שנים לפני כן תפס בעל החווה קרותרס אדמונדס אותו צעיר כושי בעת פריצה למחסן המטע וגרש אותו מאדמתו אל העיר ג'פרסון. וכך נזכר סטיבנס בדבריו: "הוא תפס את הנער פורץ לתוך חנות המטע שלו והורה לו להסתלק מן המטע ולא לשוב עוד. ולא השריף, לא המשטרה, אמר בלבו. משהו רחב מזה, מהיר מזה בהיקפו" (עמ' 355). עבור בעל החווה העונש שגזר על העבריין הצעיר היה מן הסתם, צודק והוגן, וללא מעורבות של הממסד והחוק, אך בתודעתו של סטיבנס (ובוודאי בתודעתו של מחבר הסיפור) מהדהדים במעורפל מעשי הליניץ' הידועים לשמצה, שנעשו על ידי אזרחים לבנים ב'פושעים' שחורים, תוך שהם נוטלים את החוק לידיהם והופכים עצמם לשופטים ותליינים כאחד. ההמשך היה בלתי נמנע עבור הצעיר השחור שהידרדרותו לעולם הפשע הייתה צפויה, וכזהו גם סופו הטרגי. מבחינתה של סבתו הגלייתו של הצעיר ה'כושי', נכדה, וגירושו מן החווה, משולה למכירתו של יוסף/בנימין לעבד וניתוקו הגמור ממשפחתו (בהבדל אחד, יוסף כזכור עלה לגדולה במצרים בעוד שהנכד הידרדר לפשיעה עד להוצאתו להורג). אגב, גם בהווה הסיפורי מסרב בעל החווה קרותרס אדמונדס לקחת כל חלק בהחזרתו של הצעיר הכושי הביתה "הוא לא רוצה כל עסק בזה" (עמ' 354).

ברור למדי שגיבור הסיפור, האיש הלבן (סטיבנס), שאין עוררין על כוונותיו הטובות, והזקנה הכושית (מולי) חיים, במידה רבה, בשני מישורים שונים מאד זה מזה. פרקליט המחוז חי את ההגמוניה האמריקאית ה'לבנה' ואת מושגי הצדק הברורים שלה האובייקטיביים וההוגנים כביכול, ואילו הזקנה הכושית חיה את העוול ההיסטורי בן שלוש מאות השנים של העבדות ומניה וביה, גם את הסיפור המקראי על העבדות, שגויס כדי לייצג גורל אכזר זה של השחורים בדרום ארה"ב. לכאן גם מצטרף שמו המוזר של הסיפור, שהוא אלוזיה לא רק לסיפור המקראי מספר שמות אודות משה שנשלח במצוות אדוני להוציא את בני ישראל מבית העבדים במצרים, אלא גם לשיר המפורסם 'שחרר את עמלי' (LET MY PEOPLE GO), שהפך להמנון העבדים השחורים בארה"ב. שיר העם המכונן הזה (spiritual), שאין איש יודע מי חיברו, כולל בתוכו את הפזמון החוזר האולטימטיבי 'רד, משה'

Go down, Moses,
Way down in Egypt's land;

Tell old Pharaoh

To let My people go!

ואם בארמזים מקראיים עסקינן, כדאי להזכיר גם את הכתוב בספר שמות פרק לב, פסוק ז: **וַיִּזְכֹּר יְהוָה,** **אֶל-מֹשֶׁה: לֵךְ-רַד--פִּי שְׁחַת עַמֶּךָ, אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.** האלוזיה המקראית הזו מדגישה באופן חד משמעי את זעקת המחבר להתעוררות מוסרית של כלל החברה האמריקאית!⁵ עם זאת, חשוב לתת את הדעת לעובדה, שאין מדובר כאן בגרסה מחודשת של ספרה הידוע של הארייט ביצ'ר סטואו 'אהל הדוד תום', שבו ישנה חלוקה ברורה לטובים ולרעים, אלא בתפיסת מציאות מורכבת בהרבה, שבה העוול ואי השוויון החברתי הם אמנם כוחות אפקטיביים עצומים, אך הם תת-קרקעיים וסמויים מן העין ה'מערבית' (בלשונו של מישל פוקו היינו אומרים, שמתחת לפני השטח של שיה הזכויות הלגליסטי-יורדי המלווה את עלילת הסיפור מסתתרים מוקדי הכוח הדכאניים של החברה הלבנה), והם מביאים לידי כך שערוצי הזרימה של השחורים והלבנים בסיפור הם שני קווים כמעט מקבילים, שהמפגש ביניהם הוא עקום למדי.

הוכחה נוספת לרעיון השבר הכמעט בלתי ניתן לאיחוי מצוי בסיומו של הסיפור, כאשר מסתבר לתובע המחוזי סטיבנס, מפי עורך העיתון וילמות, שבניגוד לחששו, שהזקנה הכושית תפגע מידיעת האמת אודות גורלו של נכדה היא דווקא תובעת מעורך העיתון המקומי להכניס את הסיפור של נכדה לעיתון. זהו מהלך שסטיבנס לא יכול להבין במוחו ה'לבן'. הוא לא יכול לנחש את רצונה של הכושית הזקנה לשמר את זכר נכדה ולו לזמן קצר, למרות שאיננה יודעת קרוא וכתוב: "מיס בל תראה לי איפה להסתכל ואני יכולה להסתכל על זה. אתה תכניס את זה לעיתון. את הכול" (עמ' 364). יתרה מכך, תביעתה שהסיפור של נכדה יופיע בעיתון המקומי היא למעשה תביעה עצומה, בין אם מודעת ובין אם לאו, לשוויון חברתי והפסקת הפטרנליזם של האדם הלבן כלפי האדם השחור, שעליו כביכול יש להגן מפני ידיעות מרות.

אגב, אפילו מיס וורשם חברתה הקרובה של מולי, כאחות לה ("מולי ואני נולדנו בחודש אחד. גדלנו יחד כמו אחיות.", עמ' 356) איננה יכולה להבין לאשורו את המתרחש בצפוני נפשה של הזקנה הכושית – בכל זאת, מיס וורשם הלבנה גדלה כאישה חופשית, ואילו הוריה של מולי היו עבדי סבה של מיס וורשם – והיא מהסה אותה בבית של אחיה, כאשר מולי פותחת שוב בקינתה הקבועה אודות רות אדמונדס שמכר את בנה בנימין במצרים. וכמובן, גם סטיבנס באותה סיטואציה מנסה להפעיל את 'קול ההגיון' ולהסביר לזקנה הכושית: "לא הוא לא מכר אותך, דודה מולי. לא מר אדמונדס. מר אדמונדס לא..." (עמ' 361) עד שהוא נוכח לדעת, שמולי כלל איננה יכולה לראות אותו או לשמוע אותו, כיוון שהיא שקועה בעולם אחר, שלסטיבנס אין דריסת רגל בו.

⁵ לכך ניתן להוסיף את שתי אלוזיות מרתקות: האחת, משה עצמו נשא לו 'אישה כושית' (במדבר, י"א, 1) והאחרת, היא שהשיר 'רד, משה' (או 'שחרר את עמי') נכתב בהשראת דמותה של אישה שחורה בשם הארייט טאבמן, שבשנים שלפני מלחמת האזרחים נמלטה לחופשי ובהמשך סייעה לעשרות עבדים שחורים להמלט מן הדרום לצפון. אנשייה של הארייט כינו אותה בשם 'משה'.

כשסטיבנס קולט את הדברים הוא יוצא מן הבית, כמעט בריצה שכן, הוא תופס כעת עד כמה אינו שייך להוויה ה'כושית' הטרגית, שביסוד הקינה המשפחתית-גזעית המשותפת למולי, לאחיה ולאשתו של אחיה השרים ביחד את כאב אובדנו של 'בנימין' שנמכר לעבד לפרעה במצרים "ועכשיו הוא מת" (עמ' 362). זהו כמובן עוד שלב בתהליך ההתפתחות הנפשית הכמעט סמויה שעובר פרקליט המחוז במהלך הסיפור עד ל'היתודעות' בסיום. יתר על כן, 'בנימין' שבכאן חורג מעבר לדמותו החד-פעמית של הנכד סמיואל, שהוצא להורג על ידי החוק, שמבחינתו פעל בהגינות וללא משוא פנים כלפי הרוצח הכושי, כלשונו של המחבר בשעה שהוא משקף את תודעתו של סטיבנס: "צעיר שלא מלאו לו עשרים ואחת שנים, שיש בו משהו האב שהוליד ונטש אותו, ועכשיו הוא מוחזק בבית הכלא של המדינה על רצח – זרע שאינו של אלימות בלבד אלא של פורענות ורוע." (עמ' 354). כמובן, שהנראטיב ה'כושי' בסיפור הוא אחר לחלוטין; 'בנימין' הוא אולי סמל של כל ה'כושים' שנפלו קרבן לניצול ולעבדות בידי הלבנים: "עכשיו שמע את הקול השלישי, קולה של אשתו של הם כמסתבר – סופרן אמתי מתמיד שעובר בלי מילים מתחת לסטרופה ולאנטי-סטרופה של האח והאחות:

"מכר אותו במצרים ועכשיו הוא מת."

"כן כן, אדוני. מכר אותו במצרים."

"מכר אותו במצרים."

ועכשיו הוא מת."

"מכר אותו לפרעה."

"ועכשיו הוא מת." (עמ' 362)

יתר על כן התעקשותה של סבתא מולי ואחיה לשיר את הסיפור המיתי על מכירת בנימין לפרעה חותר מתחת לנוהג האדנותי של בעלי האחוזות הלבנים לשעבד את משפחות ה"כושים" אליהם באמצעות הענקת שם המשפחה ה'לבן' לעבדים השחורים. באותו אופן ניתן לראות ניתן לראות בהתעקשותה של הסבתא להחזיר את נכדה "הביתה" ולהעניק לו טקס קבורה נאות מעשה של הכרזת שייכות טריטוריאלית של העבדים המשוחררים כלפי המקום שבו שועבדו ובו הקימו משפחות, שבירות ורופפות ככל שיהיו. חלקו האחרון של הסיפור עומד בסימן המבט האירוני (ולמצער, האמביוולנטי) על אופן ניהול טקס הלוויה ורכב הקבורה ש"נסע מהר בהילוך נמוך יבבני עד הפסגה, ועדיין נסע מהר למדי אבל בנימת פרידה צדקנית, כמעט של הגמון, עד שהאט ונכנס לכיכר..." (עמ' 363) מלווה במבטי האנשים שנתנו/לא נתנו דולרים וחצאי דולרים ורבעי דולרים "בשביל להביא כושי מת הביתה" כלשונו של גאוין סטיבנס (עמ' 360). גם סטיבנס עצמו לא ניצל מן הנימה האירונית הדקיקה, כאשר הוא מתואר על ידי המחבר כ"האיש המכונה היכל הצדק והאמת והטוב, הדוקטור לפילוסופיה מהידלברג" (שם). ורק ממש בפסקת הסיום לאחר שעורך העיתון מגלה את אזנו של פרקליט המחוז בדבר רצונה האחרון של מיס מולי: "אני רוצה את כל זה בעיתון" (עמ' 364) 'יורד האסימון' לגיבור סיפורנו, שכאמור **עובר תהליך**, גם אם באופן סמוי ומרומז, במהלך עלילת הסיפור, והוא מבין כעת לעומק נפשה של הכושית הזקנה. הוא מבין (יחד עם קוראי הסיפור) עד כמה חשוב לה לחלץ את בן משפחתה, ולמעשה, גם את עצמה ואת כל בני גזעה,

ממעמד ה'אחרות' בו הם נתונים: "ועכשיו שהכול עבר, הכול עשוי וגמור, לא אכפת לה איך מת. היא רק רוצה אותו בבית, אבל היא רצתה שיבוא הביתה כיאות. היא רצתה בארון הזה ובפרחים וברכב הקבורה והיא רצתה לנסוע ולעבור בעיירה אחריו במכונית." (עמ' 364 – 365). (הדגש לא במקור - ש.ה.)

לסיכום, ניתן לומר שבסיפורו "רד, משה" נוגע פוקנר בעצבים הרגישים ביותר של החברה האמריקאית; עצבים הקשורים בסוגיות של זהות ושייכות, יחיד ומשפחה, וכל זאת על רקע מורשת ההפרדה הגזעית האופיינית לחברת הדרום. בדרכו הייחודית בוחן המחבר את התת-מודע הקולקטיבי של חברתו ואת 'זרמי המעמקים' הקשורים במורשת העבדות של סביבתו כאמצעי התמודדות עם העבר וההווה הכה טעונים שלה.

"אני רק מקווה, למענה שלה ולמען הציבור הגדול שאני מייצג, שצרתו עכשיו גדולה מאוד ואולי אפילו סופית... " (עמ' 355) אומר גאוויין סטיבנס על בוטש בושם, הלוא הוא סמיואל וורשם בושם בשמו הקודם, או 'בנימין' בפיה של סבתו (ריבוי השמות הוא, מן הסתם, עוד עדות לזהותו הלא מוגדרת של ה"כושי" בחברה המעורבת). ניכר בדבריו אלה של פרקליט המחוז, בשלב מוקדם של הסיפור, שהוא סותם את הגולל על אפשרויותיו של הצעיר השחור. בהמשך אומר סטיבנס למיס וורשם: "הוא רוצה מיס וורשם. הוא ירה בשוטר בגבו. בן רע לאב רע." (עמ' 357). כביכול, הרוע והאכזריות הם תוצר גנטי-דטרמיניסטי של זרע הפורענות השחור.

ודוק, גאוויין סטיבנס איננו הגזען הלבן הדרומי הטיפוסי. נהפוך הוא, הוא האדם המשכיל והליברל בעל יכולת אמפתיה גבוהה למצוקת ה'אחר', אך גם הוא איננו פטור מאותה מורשת אכזרית של דיכוי ה"כושים" גם מאות שנים לאחר ביטולה של העבדות. מורשת שיש לך חלק לא מבוטל בהתפוררות המשפחה הכושית האמריקאית בדרום ארצות הברית, באי-השיויון החברתי המובנה בה, ובאובדן הזהות האותנטית של תושביה השחורים. רק סיום הסיפור בהתפכחות ובהבנה מעמיקה יותר של סטיבנס לנפשה של הכושית הזקנה מותיר פתח של תקווה למציאות שונה וטובה יותר.

שאלות לעיון ולהזרה על "רד, משה" מאת ויליאם פוקנר:

1. הצג את התקופה המשמשת רקע לעלילה בסיפורו של פוקנר "רד, משה" והסבר כיצד תקופה זו משפיעה על תפיסת העולם של הדמויות בסיפור ועל היחסים ביניהם.
2. בסיפור "רד, משה" ניתן לזהות מתח בין הרצון של המשפחה ה'כושית' לשמר זהות קולקטיבית ייחודית לבין רצון בהשתלבות בתרבות ה'לבנה' וערכיה. הסבר והדגם קביעה זו.
3. "רד, משה" מאת ויליאם פוקנר איננו סיפור על גזענות גלויה וחשופה (אפילו להיפך). כיצד בכל זאת חושף הסיפור את אי-השוויון שביסוד החברה האמריקאית?
4. הצג את פניה של המשפחה ה'שחורה' כפי שהם משתקפים בסיפורו של ויליאם פוקנר "רד, משה".
הדגם את דבריך.
5. תאר את התהליך שעובר גיבור הסיפור "רד, משה", גאוויין סטיבנס, והסבר מה מחולל את השינוי בו. הדגם את דבריך.
6. מהי, לדעתך, נקודת המבט של מחבר הסיפור "רד, משה" על המציאות החברתית בג'פרסון, וכיצד זו משקפת את תפיסתו באשר למתח המובנה בחרה הדרומית בין שחורים ללבנים?
7. הסיפור "רד, משה" משקף את סיפורה של משפחה אחת בלבד (זו ה"כושית"). הלבנים בסיפור אינם מתוארים כלל מזווית 'משפחתית'. מהי לדעתך יכולה להיות משמעותה של עובדה זו? הדגם את דבריך.